

Detekce kartografického zobrazení z množiny bodů

Tomáš Bayer

Katedra aplikované geoinformatiky

Albertov 6, Praha 2

bayertom@natur.cuni.cz

Abstrakt. Detekce kartografického zobrazení z množiny bodů o známých rovinných souřadnicích představuje poměrně zajímavý a nepříliš často řešený problém. Níže uvedený postup používá k detekci kartografického zobrazení srovnání množiny bodů P v mapě s množinou Q korespondujících bodů ve známém kartografickém zobrazení. Nad oběma množinami jsou zkonstruovány Voronoiovy diagramy, parametry jednotlivých Voronoiových buněk následně analyzujeme. Praktické využití této problematiky lze nalézt při kartometrické analýze historických map.

Klíčová slova: Matematická kartografie, kartografické zobrazení, Voronoiova teselace.

1 Úvod

Kartografické zobrazení K zobrazuje referenční plochu R_1 na referenční plochu R_2 , lze ho popsat prostřednictvím zobrazovacích rovnic v explicitním vyjádření

$$x = f(\varphi, \lambda) \quad (1)$$

$$y = g(\varphi, \lambda) \quad (2)$$

O zobrazovacích funkcích f , g se předpokládá, že jsou spojitě a snadno diferencovatelné, vzájemně nezávislé. Proměnné φ , λ jsou zeměpisné souřadnice bodu na referenční ploše R_1 , x , y pravouhlé souřadnice téhož bodu na referenční ploše R_2 .

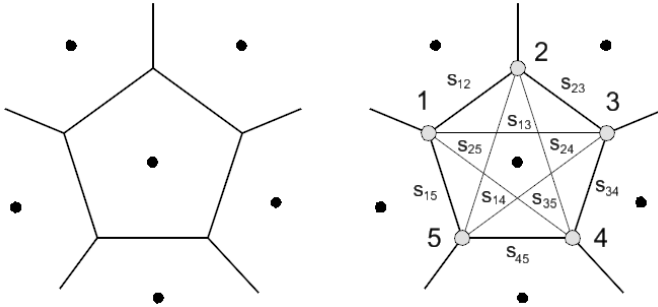
Voronoiova teselace VT přiřazuje každému bodu množiny $P = \{P_1, P_2, \dots, P_n\}$ uzavřenou či otevřenou oblast, tj. $V(P) = \{V(P_1), V(P_2), \dots, V(P_N)\}$, takovou, že libovolný bod $X \in V(P_i)$ je blíže k bodu P_i než k jakémukoliv bodu P_j . Platí

$$d(X, V(P_i)) \leq d(X, V(P_j)).$$

Uzavřenou oblast $V(P_i)$ nazýváme Voronoiovou buňkou.

2 Proces analýzy

První krok zahrnuje rozvalu týkající se výběru množiny vstupních bodů P , nad kterými budou generovány VD. Vzhledem k faktu, že kartografické dílo může být (a většinou i bývá) z hlediska obsahového poměrně obsáhlé, není únosné při analýze pracovat se všemi jeho prvky (resp. s jejich číselnou reprezentací), ale pouze s podmnožinou těchto prvků. V tomto

Obrázek 1: Převod Voronoiovy buňky na úplný neorientovaný graf.

příspěvku předpokládáme existenci kartografického podkladu se sítí poledníků a rovnoběžek, pro detekci lze použít body ležící v uzlových bodech poledníků a rovnoběžek tvořící množinu P . Prvky množiny Q představují obrazy bodů množiny P v jednotlivých kartografických zobrazeních.

2.1 Podobnost $V(P)$ a $V(Q)$

Posouzení podobnosti $V(P)$ a $V(Q)$ je klíčovým krokem analýzy. Vzhledem k faktu, že VD jsou značně citlivé k poloze generátorů, lze tvrdit: $V(P)$ je podobné $V(Q)$ právě když jsou podobné i jejich geometrické parametry. Pokud nalezneme takové zobrazení ξ , které představuje lineární operátor (tj. vyjadřuje existenci lineárního vztahu mezi $V(P)$ a $V(Q)$), jsou obě množiny P a Q podobné (tj. vzájemně posunuté, otočené, zvětšené či zmenšené).

Základním zprostředkujícím parametrem sloužícím pro výpočet vzájemného vztahu obou množin bude vztah vzdálenosti s mezi dvojicí bodů náležejících $V(P_i)$ a jí odpovídající vzdálenosti s' mezi dvojicí bodů náležejících $V(Q_i)$. Konkrétněji se bude jednat o dvojice bodů ležících na hraně libovolné Voronoiovy buňky. Takových dvojic lze pro Voronoiovu buňku s n uzly nalézt $\binom{n}{2}$.

Pro tento účel převedeme Voronoiovu buňku na strukturu představovanou úplným neorientovaným grafem, viz obr. 1.

Úplný graf. Graf $G = (H, U, \rho)$, mezi jehož každými dvěma uzly $u_i, u_j \in U$ existuje právě jedna hrana, nazýváme úplným grafem. Prvky množiny H představují hrany, prvky množiny U uzly grafu G , ρ pak incidenci grafu. Každá hrana $h_{ij} \in H$ má přiřazeno ohodnocení $w_{ij} \in \mathbb{R}$, vyjadřující kvalitativní resp. kvantitativní hodnotu nějakého jevu.

Maticе W . Ohodnocení hran grafu budou v tomto případě představovat euklidovské vzdálenosti s . Graf G lze popsat čtvercovou maticí W řádu

n , jejíž prvky w_{ij} jsou definovány následujícím vztahem.

$$w_{ij} = \begin{cases} 0, & \text{pro } i = j, \\ s(u_i, u_j), & \text{pro } i \neq j. \end{cases} \quad (3)$$

Matici W nad množinou $V(P_i)$ označíme W_{P_i} , $u_i \approx P_i$,

$$W_P = \begin{pmatrix} s_{11} & s_{12} & \dots & s_{1n} \\ s_{12} & s_{22} & \dots & s_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ s_{1n} & s_{2n} & \dots & s_{nn} \end{pmatrix},$$

matici W nad množinou $V(Q_i)$ označíme W_{Q_i} , $u_i \approx Q_i$.

$$W_Q = \begin{pmatrix} s'_{11} & s'_{12} & \dots & s'_{1n} \\ s'_{12} & s'_{22} & \dots & s'_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ s'_{1n} & s'_{2n} & \dots & s'_{nn} \end{pmatrix}.$$

Je-li ξ lineární operátor, zřejmě platí

$$\xi(W_{P_i}) = W_{Q_i}.$$

Charakteristická rovnice ξ . Vyjdeme z charakteristické rovnice lineárního operátoru ξ . Skalár λ představuje vlastní číslo lineárního operátoru ξ , pokud existuje vektor v , $v \neq 0$, pro který platí

$$\xi(v) = \lambda v.$$

Říkáme, že v je vlastní vektor operátoru ξ . Charakteristickou rovnici lze zapsat ve tvaru

$$\det(\lambda E - \xi) = 0.$$

Kořeny rovnice s neznámou λ označíme λ_i ,

$$(\lambda - \lambda_1)(\lambda - \lambda_2)\dots(\lambda - \lambda_n) = 0$$

představují vlastní čísla lineárního operátoru ξ .

Podobnost matic a vlastní čísla. Analýza je založena na faktu, že podobné matice mají stejná vlastní čísla. Čtvercové matice B, C nazýváme podobnými, existuje-li taková regulární matice M , aby platilo

$$C = M^{-1}BM.$$

Sloupce matice M pak tvoří vlastní vektory. Pro vlastní čísla matic B, C platí

$$\lambda_B = \lambda_C.$$

Jestliže pro $\alpha \in \mathbb{R}$

$$C = \alpha M^{-1} B M,$$

pro vlastní čísla matic B, C platí

$$\lambda_C = \alpha \lambda_B.$$

Matice W je invariantní vůči úhlu natočení množin P a Q . V tomto případě je $M = E$, matice W_{Q_i} je α -násobkem matice W_{P_i} . Zřejmě platí

$$W_{Q_i} = \alpha W_{P_i} \quad (4)$$

$$\lambda_{Q_i} = \alpha \lambda_{P_i}. \quad (5)$$

Pro stopy matic lze psát

$$tr(W_{Q_i}) = \sum_{i=1}^n \lambda_{Q_i},$$

$$tr(W_{P_i}) = \sum_{i=1}^n \lambda_{P_i}.$$

Pak platí

$$tr(W_{Q_i}) = \alpha tr(W_{P_i}).$$

Jako testovací kritérium detekující, zda W_{Q_i} je α -násobkem W_{P_i} , použijeme

$$t_{Q_i} = \sum_{i=1}^n \lambda_{Q_i}^2,$$

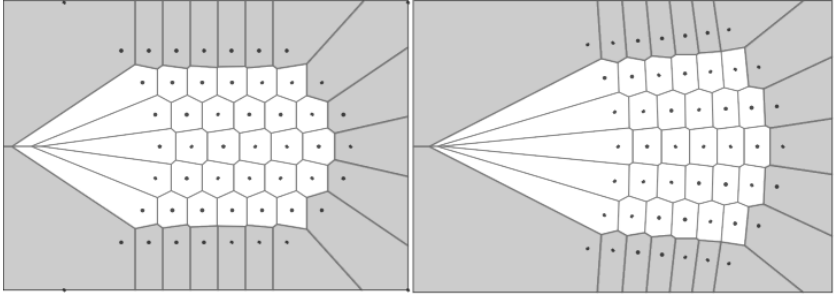
$$t_{P_i} = \sum_{i=1}^n \lambda_{P_i}^2.$$

Pro vztah mezi t_{Q_i} a t_{P_i} platí

$$t_{Q_i} = \alpha^2 t_{P_i}, \alpha \in \mathbb{R}. \quad (6)$$

2.2 Selekcce $V(P)$ a $V(Q)$

Před vlastním výpočtem testovacího kritéria je nutno provést selekci množin $V(P)$ a $V(Q)$. Podobnost nebudeme posuzovat mezi všemi $V(P_i)$ a $V(Q_i)$, množinu dvojic omezíme. Z výpočtu vyloučíme takové buňky $V(P_i)$ a $V(Q_i)$:

Obrázek 2: Selektce $V(P_i)$ a $V(Q_i)$, u kterých alespoň jeden z generátorů leží na konvexní obálce.

- u kterých je počet hran různý. Neexistuje -li žádná dvojice buněk $V(P_i)$ a $V(Q_i)$ se stejným počtem hran, je hodnota testovacího kritéria $m_\alpha = \infty$.
- alespoň jeden z dvojice parametrů se vztahuje ke generátoru P_i nebo Q_i ležícímu na konvexní obálce. Těmto geometrickým parametrům byla přiřazena hodnota 0. Uvedeným krokem odstraníme všechny neuzavřené buňky obou množin.

2.3 Výpočet testovacího kritéria.

Po selekci buněk VD můžeme provést vlastní výpočet testovacího kritéria. Počet takto vzniklých Voronoiových buněk označme N' . Pro zbylé buňky $V(P_i)$ a $V(Q_i)$ naplníme matice $t_Q(1, N')$ a $t_P(1, N')$. V dalším kroku určíme prvky matice $\alpha(1, N')$

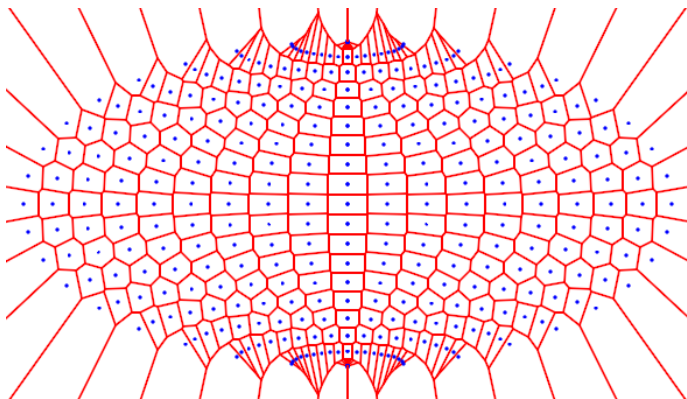
$$\alpha = \sqrt{\frac{t_Q}{t_P}}.$$

V praxi díky náhodným či systematickým chybám nebudou hodnoty α_{1i} stejné, budou se lišit. Jako kritérium přesnosti a tím pádem i hodnotu ilustrující podobnost $V(P)$ a $V(Q)$ resp. množin P a Q lze použít směrodatnou odchylku

$$m_\alpha = \sqrt{\frac{\sum v_\alpha v_\alpha}{N' - 1}}. \quad (7)$$

Čím je hodnota m_α nižší, tím podobnější jsou si množiny P a Q . Provádíme -li srovnání $P^{(k)}$ s více množinami $Q^{(k,j)}$ představujícími různá kartografická zobrazení, nejpodobnější bude množina s m_α^{min} .

$$m_\alpha^{min} = \min(m_{\alpha_1}, m_{\alpha_2}, \dots, m_{\alpha_{N'}}) \quad (8)$$

Obrázek 3: Voronoiův diagram nad množinou P Hammerova zobrazení.

3 Závěr

Tento příspěvek se snažil nastínit možnost detekce kartografického zobrazení z množiny bodů srovnáním s množinou korespondujících bodů ve známém kartografickém zobrazení. Článek poukazuje na souvislost matematické kartografie, výpočetní geometrie a teorie grafů.

Poděkování

Článek vznikl za podpory projektu grantu GAČR č. 205/04/088: „Kartometrická a semiotická analýza a vizualizace starých map českých zemí z období 1518-1720“.

Reference

- [1] J. Boehm, J. Radouch, V. Hampacher: *Teorie chyb a vyrovnávací počet*, Geodetický a kartografický podnik, Praha, 1990
- [2] P. Buchar, V. Hojovec: *Matematická kartografie*, Vydavatelství ČVUT, Praha, 1996
- [3] J. P. Snyder, L. M. Bugayevskiy: *Map projections*, Taylor and Francis, London, 1995